

IMKONIYATI CHEKLANGAN TALABARNING INDIVIDUAL PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Mamadjonov Ismoiljon Ibragimjonovich

GulDu stajyor-tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola imkoniyati cheklangan talabalar psixologik xususiyatlarini o'rganishga qaratilgan. Maqolada o'z-o'zini anglash, moslashuvchanlik, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, intilish va emotsional barqarorlik kabi asosiy psixologik jihatlar tahlil qilinadi. Imkoniyati cheklangan talabalar o'z hayotlarida qiyinchiliklarga duch kelishlariga qaramay, o'z maqsadlariga erishish uchun intilishadi va ijtimoiy aloqalarni rivojlantirishda muvaffaqiyatli bo'lishadi. Ushbu psixologik xususiyatlar, ularning shaxsiy rivojlanishiga va jamiyatda o'z o'rnini topishga yordam beradi. Maqola, shuningdek, imkoniyati cheklangan talabalarni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirishning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: talaba, nogironlik, jismoniy zaiflik, maktab, oliy ta'lim, o'z-o'zini anglash, qo'llab-quvvatlash, mahorat, himoya, muvaffaqiyat.

Аннотация: Целью данной статьи является изучение психологических особенностей студентов с ограниченными возможностями здоровья. В статье анализируются основные психологические аспекты, такие как самосознание, адаптивность, социальная поддержка, стремление к достижению целей и эмоциональная стабильность. Несмотря на трудности, с которыми сталкиваются студенты с ограниченными возможностями здоровья в жизни, они стремятся к достижению своих целей и успешно развивают социальные отношения. Эти психологические особенности способствуют их личностному развитию и поиску своего места в обществе. В статье также подчеркивается важность поддержки и поощрения студентов с ограниченными возможностями здоровья.

Ключевые слова: студент, инвалидность, физические ограничения, школа, высшее образование, самосознание, поддержка, навыки, защита, успех.

Abstract: This article aims to study the psychological characteristics of students with disabilities. The article analyzes the main psychological aspects such as self-awareness, adaptability, social support, aspiration and emotional stability. Despite the difficulties faced by students with disabilities in their lives, they strive to achieve their goals and are successful in developing social relationships. These psychological characteristics contribute to their personal development and finding their place in society. The article also emphasizes the importance of supporting and encouraging students with disabilities.

Keywords: student, disability, physical disability, school, higher education, self-awareness, support, skills, protection, success.

Bugungi kunda mamlakatimizda ijtimoiy himoyaga muhtoj insonlarga yaratilgan imkoniyatlar bilan birga, imkoniyati cheklangan maktab yoshidagi bolalarni uy sharoitida yakka tartibda o'qitish kabi amaliy ishlar yo'lga qo'yilgan. Bu kabi ishlar tahsinga sazovor albatta, ammo shu bilan birga bu holat imkoniyati cheklangan talabaning yakkalanishi va ijtimoiylashuvining qiyinlashuviga olib boradi.

Bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan dunyo miqyosida imkoniyati cheklangan shaxslar uchun shart-sharoit va imkoniyatlar keng yo'lga qo'yilmoqda. Dunyo hamjamiyati shu jumladan BMT ham imkoniyati cheklangan shaxslar uchun turli qaror va qonunlar ishlab chiqmoqda. Har qanday shaxs tug'ilibdiki erkin fikrlovchi, o'ziga ishongan, bilimli bo'lib yetishishi zarurdir. Bunga misol qilib O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni singari qator muhim me'yoriy hujjatlarda keltirilgan. Respublikamizda 2007-yildan buyon "O'zbekistonda Inklyuziv ta'lim" loyihasi rivojlanib kelmoqda.

Ijtimoiy himoya Milliy agentligi direktorining birinchi o'ribosari Shahnoza Mirziyoyeva imkoniyati cheklangan shaxslarni reabilitatsiya qilish, bandligi va inklyuziv ta'lim olish bo'yicha tashabbuslar qilmoqda. "Qulay muhit yaratish imkoniyati cheklangan kishilarning jamiyat hayotida faol ishtirok etishini ta'minlaydi" mavzusidagi g'oyalarni ilgari suradi. Inklyuziv ta'lim usuli jamiyatda barcha bolalarning ruhiy-jismoniy holatlarining bir meyorda boshqariluviga, jamiyatda to'laqonli shaxs bo'lib yetishishi uchun yaratilgan. "Imkoniyati cheklangan bolalar uchun ta'lim loyihasi" shu asosda tashkil etilgan. Bundan ko'zlangan asosiy maqsad umumta'lim maktablarida tengdoshlari bilan bir sinfda, birga dars o'tishlari va fikrlash qobiliyatlarini erkin ochib berish uchun tashkil etilgan. Lekin sog'lom bolalar bilan nogiron bolalar orasida tafovud sezilib qolishi mumkin. Bunda bolada psixologik o'zgarish vujudga kelishi mumkin.

Ijtimoiylashuv jarayonlarida buzilishlar, o'zini orqaga tortish holatlari yuzaga kelishi mumkin. Bunda bolada stresli holatlar vujudga kelib, "men uddalay olmayman", "men bajara olmayman", "qo'limdan kelmaydi" degan tushunchalar vujudga kelishi mumkin. Talaba hattoki ko'chaga chiqmaslik, do'stlari bilan suhbatlashmaslik, maktabga bormaslik, tengdoshlari bilan qayta muloqotga kirisha olmasligi kabi holatlarga yuzga keltirishi mumkin. Do'stlarining bilmasdan diliga ozor berib qo'yishi, turli dil xira gaplarni aytishi sababli, jamiyatdan uzilib qolishi, suhbatlashish doirasini kichrayishi, o'ziga bo'lgan ishonchining kamayishi sababli bolada turli stresli holatlar vujudga keladi. Shu nuqtada, stressni boshqarish va imkoniyati cheklangan shaxslarning ijtimoiy adaptatsiyasini yaxshilash uchun turli psixologik va ijtimoiy yordam tizimlari, shuningdek, o'z-o'zini anglash va motivatsiya kabi psixologik resurslar muhim ahamiyatga ega. Ushbu ishda stressli holatlarning sabablarini aniqlash va bunday shaxslar uchun samarali psixologik yordam usullarini taklif etish maqsadga muvofiq.

Jamiyatda imkoniyati cheklangan shaxslarning jamiyatdagi o'ri, ularning turli xil stresli holatlarda ularga ijtimoiy psixologik yordam ko'rsatish choralarini o'ylab topish va yordam ko'rsatish zarurdir.

Jamiyatda shunday shaxslar borki ular kimningdir qaroviga yoki xizmatiga muhtoj bo'lib tug'ilgan yoki hayotiy voqealar asosida muhtoj bo'lib qolgan va buning oqibatida turli stressli holatlar vujudga keladi. Ularni ijtimoiylashtirish, inklyuziv markazlarga moslashtirish. Maktab davrlaridan boshlab tengdoshlari qatori bitta sinfda va partada o'qishlarini ta'minlash zarurdir. talabani bu stressli holatlardan olib chiqish uchun unga hamma shaxs kabi teng huquqli ekanligi, imkoniyatlari ular bilan sezilarli darajada bir ekanligi va tengdoshlari bilan psixologik suhbat o'tkazib, tushunchalar berilishi, misollar keltirilishi zarur.

Tengdoshlariga imkoniyati cheklangan talabalarni kamsitish noto'g'ri ekanligini va bu ularning hayot faoliyatiga ta'sir etishini tushuntirish lozim. Imkoniyati cheklangan talabalarga nisbatan g'amxo'rlik, ularning huquq va erkinliklarini himoya qilish, kamsitish va zo'ravonlikdan qutqarish, sog'lom jamiyatga tenglashtirish, ta'lim-tarbiya jarayonini kuchaytirish eng muhim vazifalardan biriga aylangan. Imkoniyati cheklangan shaxslardagi stressli holatlarning ijtimoiy psixologik xususiyatlari, odatda, bir nechta omillarga bog'liq bo'lib, ularning psixologik va ijtimoiy farovonligini ta'sir qiladi. Bunday shaxslar stressga nisbatan yanada sezgirroq bo'lishi mumkin, chunki ularning kundalik hayoti va ijtimoiy interaktsiyalari ko'pincha murakkab va qiyin bo'ladi.

Imkoniyati cheklangan talabalar, ya'ni jismoniy yoki ruhiy imkoniyatlari cheklangan shaxslar, o'z hayotlarida turli qiyinchiliklarga duch keladilar. Biroq, ularning individual psixologik xususiyatlari va shaxsiy rivojlanishlari ko'plab ijobiy jihatlarni ham o'z ichiga oladi. Ushbu maqolada, imkoniyati cheklangan talabalar psixologik jihatdan qanday xususiyatlarga ega ekanligi va ularning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar ko'rib chiqiladi.

1. O'z-o'zini anglash. Imkoniyati cheklangan talabalar ko'pincha o'zlarining imkoniyatlarini va chegaralarini yaxshi anglaydilar. Ular o'zlariga nisbatan realistik qarashga ega bo'lishadi, bu esa ularga maqsadlarini belgilashda va ularga erishishda yordam beradi. Bu o'z-o'zini anglash jarayoni, shuningdek, ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.

2. Moslashuvchanlik. Imkoniyati cheklangan talabalar ko'pincha hayotdagi qiyinchiliklarga moslashishga qodir. Ular muammolarni hal etish va yangi sharoitlarga moslashish uchun ijodkorlik va yangicha fikrlash qobiliyatini rivojlantiradilar. Bu moslashuvchanlik, ularning ijtimoiy hayotida va ta'lim jarayonida muvaffaqiyatli bo'lishlariga yordam beradi.

3. Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash. Imkoniyati cheklangan talabalar ko'pincha o'z atrofidagi odamlarning qo'llab-quvvatlashiga muhtojdirlar. Ular ijtimoiy aloqalarni

rivojlantirish va mustahkamlash orqali o'zlarini yanada ishonchli his qiladilar. Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, ularning psixologik barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

4. Intilish va qat'iyat. Ko'plab imkoniyati cheklangan talabalar o'z maqsadlariga erishish uchun intilish va qat'iyat bilan harakat qiladilar. Ular qiyinchiliklarga qaramay, o'z orzularini amalga oshirishga harakat qilishadi. Bu intilish, ularning shaxsiy rivojlanishiga va muvaffaqiyatlariga olib keladi.

5. Emotsional barqarorlik. Imkoniyati cheklangan talabalar emotsional jihatdan barqaror bo'lishga intilishadi. Ular stress va tashvishlarni boshqarish uchun turli strategiyalarni ishlab chiqadilar, bu esa ularning ruhiy salomatligini saqlashga yordam beradi. Emotsional barqarorlik, shuningdek, ijtimoiy aloqalarda muvaffaqiyatli bo'lishlariga ham ta'sir qiladi.

Xulosa. Imkoniyati cheklangan talabalar o'zlarining individual psixologik xususiyatlari bilan ajralib turadilar. O'z-o'zini anglash, moslashuvchanlik, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, intilish va emotsional barqarorlik kabi xususiyatlar, ularning shaxsiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Ularni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish orqali, imkoniyati cheklangan talabalar o'z hayotlarida muvaffaqiyatga erishishlari mumkin. Shuning uchun, jamiyatimizda bunday talabalarni qo'llab-quvvatlash va ularning imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan dasturlarni ishlab chiqish juda muhimdir.

REFERENCES

1. L.Mo'minova, Sh.Amirsaidova. Maxsus psixologiya – T.:Fan va texnologiyalar, 2013.
2. Шагазатова, Б. Х., Мирхайдарова, Ф. С., Артикова, Д. М., Ахмедова, Ф. Ш., & Кудратова, Н. А. (2019). Особенности течения сахарного диабета у вичинфицированных больных.
3. Madamov.I.Y. Inklyuziv ta'lim -2024.
4. Shagazatova, B. X., Artikova, D. M., Ahmedova, F. S., Mitxaydarova, F. S., & Ahmedova Sh, A. (2023). Endokrinologiya mutaxassisligi bo'yicha klinik rezidentlarni o'qitishda «case»-usuli (Doctoral dissertation, Ўзбекистон, Тошкент).
5. Musurmanova, A. (2018). Issues of strengthening the family institutions in Uzbekistan: Theory and practice. *Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal*, 8(10), 4-11.
6. Жамолдинова, О. Р. (2010). Проблемы формирования культуры здорового образа жизни в семье. *Молодой ученый*, (7), 264-266